

GÖÇ VE DİN ÜZERİNE

DERLEYEN
YAKUP ÇOŞTU

TRANSNATIONAL PRESS LONDON

Türkçe Kitap: 10

Göç ve Din Üzerine

Derleyen Yakup Çoştu

Copyright © 2020 Transnational Press London

All rights reserved. This book or any portion thereof may not be reproduced or used in any manner whatsoever without the express written permission of the publisher except for the use of brief quotations in a book review or scholarly journal.

First Published in 2020 by TRANSNATIONAL PRESS
LONDON in the United Kingdom, 12 Ridgeway Gardens,
London, N6 5XR, UK.
www.tplondon.com

Transnational Press London® and the logo and its affiliated
brands are registered trademarks.

Requests for permission to reproduce material from this work
should be sent to: sales@tplondon.com

Paperback

ISBN: 978-1-912997-61-9

Digital

ISBN: 978-1-912997-97-8

Cover Design: Nihal Yazgan

Cover Image: Photo by Ashkan Forouzani

<https://unsplash.com/photos/wOOPiymPEvQ>

www.tplondon.com

İÇİNDEKİLER

YAZARLAR.....	1
ÖNSÖZ.....	5
BÖLÜM 1.	7
MÜSLÜMANLARIN AVRUPA'DA VAR OLABİLME SORUNLARI...	
Erkan Perşembe	
BÖLÜM 2.....	17
SELEFİLİĞİN ALMANYA'DAKİ GELİŞİM SÜRECİNDE GÖÇ OLGUSUNUN YERİ VE ÖNEMİ	
Emre Şimşek	
BÖLÜM 3.....	33
NEO-SELEFÎ AKIMLARIN ALMANYA'DAKİ MÜSLÜMAN GENÇLERE YÖNELİK ETKİLERİNE KARŞI FAALİYETLER: DİTİB AKADEMİSİ ÖRNEĞİ	
Mehmet Akif Ceyhan	
BÖLÜM 4.....	47
EURO-TÜRKLER: DİN VE KİMLİK	
Yakup Çoştı	
BÖLÜM 5.....	73
EURO-TÜRKLER VE KİMLİK TARTIŞMALARINA SİVİL TOPLUM PERSPEKTİFİNDEN BAKMAK	
Fatih Yaman	
BÖLÜM 6.....	103
DANİMARKA TÜRK TOPLUMUNDA CAMİ MERKEZLİ DİNDARLIK	
Ahmet Onay	

BÖLÜM 7	127
FRANSA'DA MÜSLÜMAN KADINLAR VE FEMİNİST HAREKETLER	
Şirin Dilli ve Senem Gürkan	
BÖLÜM 8	141
GÖÇMEN RADİKALİZMİ VE GÖÇMEN NİHİLİZMİ ÜZERİNE	
Ortadoğu'dan Türkiye'ye Göçler Üzerine Düşünceler	
Mehmet Evkuran	
BÖLÜM 9	151
GÖÇ OLGUSUNUN DİNSEL VE MEZHEPSEL KİMLİKLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ	
Sıddık Korkmaz	
BÖLÜM 10	159
GÖÇÜN HALK İNANIŞLARI ÜZERİNE ETKİLERİ: ANADOLU ÖRNEĞİ	
Özden Kanter Akbaş	

ÖNSÖZ

Göç olayı, yani insanların bir yerden başka bir yere hareketliliği/yer değiştirmesi, insanlık tarihi kadar eskidir. Bir mekânda bulunma/yerleşik olma ile ayrılma/göçebe olma durumu, tarihsel süreç içerisinde çok farklı biçimlerde tecrübe edilegelmiştir. İnsanları bir mekâna, toprağa ya da bölgeye bağlayan ile oradan ayrılmayı başka bir yere yönelmeye sevk eden nedenler sosyal bilimcilerin merak ettiği, üzerine düşündüğü hususlar arasında yer almaktadır. İnsani bir eylem olarak bulunma ve ayrılmanın toplumsal yönü sosyolojik muhayyileyi ilgilendiren bir husustur. Bu muhayyile, söz konusu eylemi kendi sosyal gerçekliği içerisinde anlamlandırmaya ya da açıklamaya çalışmaktadır.

Bir mekânda bulunma, yerleşik olma ile ayrılma/göç etme durumu, motivasyon kaynağıyla doğru orantılıdır. En basit anlatımla, yaşam koşullarına uygunluk ya da uygunsuzluk, bulunma ve ayrılmayı belirler. Tarihsel süreçte insan hareketliliğine bakıldığında, hareketin, ayrılmanın temel nedeni olarak bu durum karşımıza çıkmaktadır. Yerleşilen alanın yetersizliği, eksikliği ile yeni mekânın cezbedici özelliği insanları yer değiştirmeye/göçe sürüklemiştir. Bir mekânda bulunma, düzen ve statik olma ile ilişkili iken, o mekândan ayrılma değişim ve dinamik olma durumunu ifade eder. Durağanlıktan daha ziyade değişim üzerine konuşmak da, daima ilgi çekici, merak konusu olmuştur.

İnsani bir eylem olması itibarıyla göç olayı da kendi özgül nedenselliği içerisinde anlamlandırılır. Yani neden-sonuç ilişkisi bağlamında konuya yaklaşmak, göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası aşamaları analitik olarak ayırtırmayı, konunun makro ve mikro süreçlerini analiz edebilmeyi kolaylaştırır. Göçü doğuran nedenlerle, göç sonrası yaşananlar arasındaki bağı ortaya çıkartmak ancak göç konusuna analitik bakışla mümkün olabilir.

Göçün birçok yönden insan psikolojisi ve sosyolojisi üzerinde travmatik etkisi vardır. Çünkü göç eden insan, tüm hayatını değiştirmeye niyet etmekte, yeni bir hayata başlamayı göze almaktadır. Yeni çevrenin değişik şartları, orada edinilen kazanımlar ve tecrübeler, önceki yerleşik geleneksel dinî inanış, değer, norm, pratik ve adetlerin zamanla kaçınılmaz bir biçimde etkilenmesine hatta değişim ve dönüşümüne yol açabilmektedir. Öyle ki, göç süreciyle farklı kültürler, sosyal katmanlar ve insanlar karşı karşıya gelebilmekte, bu karşılaşma da beraberinde pek çok çatışma ve sorunlara zemin hazırlayabilmektedir.

Bu kitap, göçün ve göçmenlik durumunun, özellikle dinsel yaşam tecrübesi üzerine yansımalarını konu edinmektedir. Bu kapsamda, on bölümden oluşan bu çalışmada, her bir bölüm kendi araştırma ekseninde *göç*

ve din hususunu farklı boyutlarıyla ele almakta ve tartışmaktadırdır.

Kitaba katkı sağlayan bölüm yazarlarının her birine ayrı ayrı teşekkür ederim. Ayrıca, çalışmanın tashihini yapan lisansüstü öğrencilerime ve kitabın basımını üstlenen Transnational Press London yayınevi çalışanlarına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Yakup ÇOŞTU

Çorum-2020

BÖLÜM 1

MÜSLÜMANLARIN AVRUPA'DA VAR OLABİLME SORUNLARI

Erkan Perşembe

Giriş

Avrupa, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kendi isteğiyle gerçekleşen göç hareketliliğinde, yüzyıllardır çatışmalı olduğu Müslümanlarla aynı zaman ve mekânı paylaşırken çok kültürlülüğe ilişkin sorunlarla karşılaştı. Yeniden şekillendirilen Avrupa'ya büyük katkısı bulunan göçmenler, zamanla göç ettikleri ülke toplumlarının bir parçası olmalarına rağmen etnik ve dinsel farklılıkları nedeniyle Avrupalının zihin dünyasında genellikle uyumsuz aktörler olarak tanımlanmıştır.

11 Eylül ve sonrasında gerçekleşen terör eylemleri nedeniyle Müslümanlar, terörizmin potansiyel zemini olarak görülüyor ve büyüteç altına alınıyorlar. Bu gelişmeler son yıllarda birçok Avrupa ülkesinde göçmen karşıtı, aşırı sağ hareketlere güç kazandırırken Müslümanların Avrupa'nın geleceğindeki yeri üzerine tartışmalar yoğunlaşmaktadır.

Bu çalışmamızda Avrupa'da Müslümanların günümüzdeki var oluş sorunlarını, son gelişmeler (Sığınmacılar ve İslami terör tartışmaları) odağında değerlendirerek onların Avrupa'daki geleceği konusunda muhtemel geçiş sancılarını tartışmak istiyoruz.

Avrupalı Müslümanların büyük bölümü ekonomik yönden dezavantajlı ve yaşadığı topluma yeterince entegre olamamış konumdadır. Müslüman göçmenler, genellikle zayıf ekonomileri olan ülkelerin en alt ekonomik tabanından Avrupa'ya göç etmişlerdi.

Avrupa'da Müslümanların Varlığı

Hıristiyan Batı dünyasıyla Müslümanların savaş alanlarında başlayan macerası, her iki tarafın etki alanlarını genişletebilme mücadelesi kapsamında tarihe damgasını vurmuştur. Avrupa kıtasında Müslümanların kurduğu Endülüs Devleti sekiz yüzyıl boyunca varlığını korumuştur. Osmanlıların, Avrupa'nın iç bölgelerine kadar gerçekleştirdiği fetihler döneminde, "Müslümanlar hakkındaki zihinsel korku ve kaygılar giderek kuvvetlenmiş Müslümanlar-özelde Türkler hakkında- olumsuz önyargılar kalıcı hale gelmiştir" (Spohn, 1996). Aslında ötekileştirme bir karşılıklılık ilişkisi içinde

BÖLÜM 2

SELEFİLİĞİN ALMANYA'DAKİ GELİŞİM SÜRECİNDE GÖÇ OLGUSUNUN YERİ VE ÖNEMİ

Emre Şimşek

Giriş

Küreselleşmenin doğrudan ya da dolaylı etkileri, bölgesel çatışmalar, yoksulluk, teknoloji, ulaşım ve iletişim olanaklarının gelişmesi gibi sebeplerle dünya genelinde yoğun bir göç trafiği yaşanmaktadır. 1965’de 75 milyon, 2000 yılında 150 milyon, 2010 yılında 221 milyon olan uluslararası göçmen sayısı, günümüzde 272 milyona ulaşmış olup, II. Dünya Savaşı’nı takiben ortaya çıkan, çeşitli dalgalar halinde gerçekleşen ve etki alanı tüm dünyada hissedilen uluslararası göç hareketinin önemli bir ayağını da Batı Avrupa’ya işçi göçü oluşturmaktadır (International Organization for Migration, 2020: 2).

Söz konusu hareketliliğin beraberinde getirdiği değişim, dönüşüm ve uyum süreçlerinin, göçmenlerin sosyo-kültürel yaşantılarının yanı sıra dinî yaşayışları üzerinde de derin yankılar uyandırdığı, bunun din alanındaki yansımalarının zaman zaman radikal oluşumlar şeklinde tezahür ettiği bilinmektedir. Bu bağlamda, Hristiyan dünyasının güçlü ülkelerinden birisi olan Almanya’da, 1990’lı yıllarda ilk oluşumları görülen ve 2000’li yıllardan itibaren gelişme kaydeden selefi grupların ortaya çıkışında göç kaynaklı problemlerin selefi gruplara katılım için referans teşkil ettiği ve özenti veya bunalımların eşliğindeki özellikle göç kökenli genç bireylerin intisabıyla selefilikğin ivme kazanarak marjinal bir gençlik hareketine doğru evrildiği görülmektedir (Şimşek, 2019: 104-154).

Günümüzde birçok dinî ve siyasal unsuru bünyesinde barındıran ve son yıllarda dünya kamuoyu gibi Almanya’da da gündeme gelen selefilik, sıklıkla tartışmalara konu edilmekte ve İslam’a dair gündemin ağırlık noktasını teşkil etmektedir. İslam’a dair pek çok hususun, bazı yerel istisnai uygulamalar dışında, genellikle kabul görmediği Almanya’da, selefilikğin İslam adına genellikle negatif hususların altına yerleştirildiği şemsiye bir kavram olarak gündemde yer alması ve hızlı bir yükseliş eğilimi göstermesi, konunun arka planının çok boyutlu olarak tahlil edilmesi zorunluluğunu beraberinde getirmektedir.

Bu çalışmada, misafir işgücü alımı anlaşmalarıyla başlayan süreç sonrası Almanya’ya göç ve selefilik ilişkisi irdelenmeye çalışılacak ve selefilikğin

BÖLÜM 3

NEO-SELEFÎ AKIMLARIN ALMANYA'DAKİ MÜSLÜMAN GENÇLERE YÖNELİK ETKİLERİNE KARŞI FAALİYETLER: DİTİB AKADEMİSİ ÖRNEĞİ

Mehmet Akif Ceyhan

Giriş

1950-1960'lı yıllardan itibaren, değişik sebeplerle başta Almanya olmak üzere Avrupa ülkelerine Türkiye'den yoğun bir göç faaliyeti gerçekleşmiştir. Almanya'nın başını çektiği, daha sonraki yıllarda ise Hollanda, Fransa, Avusturya ve diğer Avrupa ülkeleri, Türkiye Cumhuriyeti devleti ile misafir işçi anlaşmaları ve protokolleri yapmış, yerel ülkelerde bedenen çalışacak işçi sıkıntısını gidermek üzere Türkiye, İtalya, İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerden misafir işçi talep etmiştir.

Türkiye'nin 1960'lı yıllardan itibaren içerisinde bulunduğu sosyal, siyasal, ekonomik sorunlar ve işsizlik gibi nedenlerle, başta Almanya devletinin misafir işçi talebi insanımız tarafından bir fırsata dönüştürülmek istenmiş ve hatırı sayılır sayıda gönüllü işçi Almanya'ya gitmek için müracaatta bulunmuştur. Gurbete gitmeyi göze alanların en büyük amacı, talep edilen iş pozisyonunun ismi gibi misafir işçi (gastarbeiter) olmak, birkaç yıl Almanya'da çalışarak bir miktar para biriktirmek ve daha sonrasında Türkiye'ye dönerek kendine ait bir iş kurabilmektir.

1950'lerde başlayan, 1960 ve 1970'li yıllarda sayısal olarak zirveye ulaşan, 70'li yıllardan itibaren ise Türkiye'den yakınlarını, eş ve çocuklarını da yavaş yavaş aile birleşimi adıyla Almanya'ya götürmek suretiyle misafir işçilikten artık kalıcı işçiliğe geçen gurbetçilerimizin, 1980'li yıllardan itibaren çocuklarının da Almanya'da evlenmesi ve iş bulmaları sonucunda Türkiye'ye geri dönme hayalleri giderek azalmıştır. Günümüzde, birinci nesil olarak misafir işçi statüsünde Almanya'ya giden gurbetçilerin yaşlarının ilerlemesi neticesinde artık hayatlarını kaybetmeleri, ikinci neslin çocuklarını Almanya'da evlendirmeleri ve torunlarının Almanya'da eğitim hayatını sürdürmeleri, aradan geçen bunca yıl sonucunda Türkiye'de artık akraba, eş ve dostlarının kalmaması, Almanya'da yetişen gençlerin ana dillerinden yavaş yavaş uzaklaşmaları ve aile içerisinde de ana dilin zamanla az konuşulmaya başlanması, Almanya'daki millet varlığımızı Almanya'ya ait kılmakta, üçüncü ve dördüncü nesil, artık kendisini Almanyalı Türkler (Bkz. Karakuş –

BÖLÜM 4

EURO-TÜRKLER: DİN VE KİMLİK

Yakup Çoştu

Giriş

'Euro-Türkler', 'Avrupalı Türkler' ya da 'Avrupa'da Türk varlığı', günümüz Türkiye'sinde akademik ve kamusal gündemin önemli konu başlıklarından birini oluşturmaktadır. Öyle ki, pek çok sosyolog, antropolog, politik bilimci, eğitimci ve ekonomist Türklerin Avrupa deneyimi üzerine onlarca çalışma kaleme almışlardır. Her bir çalışma, farklı etnik, ideolojik, kültürel ve dinsel topluluklar halinde yaşayan Avrupalı Türklerin kültürel kimliklerini, yaşam biçimlerini, deneyimlerini, düşüncelerini, duygularını, ümitlerini, beklentilerini çeşitli açılardan incelemektedir.

1950'lerin sonlarından itibaren Türkiye'den, genel olarak ekonomik, siyasi ve sosyal nedenler yada eğitim görmek amacıyla çok sayıda kişinin çeşitli Avrupa ülkelerine göç etmeye başladığı bilinmektedir. Günümüzde Avrupalı Türkler yaşadıkları ülkelerin ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi hayatında göz ardı edilemeyecek derecede önemli bir demografik güç haline gelmiştir. Yabancı bir ülkede kalıcı hale gelen ve anavatanına geri dönme ümitleri de git gide azalan topluluklar, buldukları yerleşim bölgelerinde kendilerine özgü kimlik ve aidiyet dünyaları inşa etme yoluna gitmek zorunda kalmışlardır. Bu doğrultuda, topluluğun çeşitli alanlarda hizmet sunmak üzere tesis ettiği dernek ve vakıflar, kimlik ve aidiyet dünyası kurma yönünde atılan önemli adımlardan biri olarak değerlendirilir. Tesis edilen bu sivil organizasyonlar, topluluğu oluşturan her bir alt grubun etnik, kültürel, ideolojik ve politik söylemlerine göre farklılaşmaktadır. Bu kuruluşlar arasında, eğitim, kültür, sanat, spor ve din hizmeti gibi çeşitli alanlarda faaliyet yürüten dernek ve vakıflar yer almaktadır.

Bu çalışmada, Euro-Türklerin din ve kimlik yapılanmasına dair, uzun yıllardır konu üzerine yaptığımız araştırma ve incelemelerden hareketle, deskriptif analizler yapılacaktır. Öncelikle Türkiye'den Avrupa'ya gerçekleşen göçün ilk yıllarından günümüze kadar geçen süre içerisinde göçmenlerin gündelik dinî yaşantısı makro-sosyolojik bir çerçeveden hareketle ele alınacaktır. Daha sonra, meta-analiz tekniğiyle, Türk göçmen nüfus üzerine yapılan saha çalışmalarında ulaşılan kimlik ve aidiyet tanımlamasına ilişkin bulgulardan hareketle, birinci, ikinci, üçüncü ve sonraki kuşak neslin sosyal kimlik tanımlamalarına ilişkin teorik bir model denemesinde bulunulacaktır.

BÖLÜM 5

EURO-TÜRKLER VE KİMLİK TARTIŞMALARINA SİVİL TOPLUM PERSPEKTİFİNDEN BAKMAK

Fatih Yaman

Giriş

İnsanlar arası ilişkilerin hakkaniyetli bir toplumsal zeminde inşa edilebilmesinin ve sürdürülebilmesinin önündeki en büyük engellerden biri, “biz” ve “onlar” ayrımını oluşturan “sorunlu” kimlik belirlenimleridir. Etnik, dini, kültürel, ideolojik ya da cinsiyete dayalı bir şekilde geliş(tiril)en kimliklere bağlı hak talepleri ve çatışmaları özellikle son elli yılın önemli siyasi ve sosyo-kültürel değişimlerinin katalizörü olmuştur. Teknik ilerlemenin belirleyiciliğinde çok katmanlı bir sonuç olarak ortaya çıkan küreselleşme, bir yönüyle adeta küçülerek sıkışan bir dünya durumuna, yani farklı coğrafyalardaki insanları kuşatan zaman ve mekâna dair türdeşlik algısının hızla yayılmasına sebep olurken, diğer taraftan, kimliklere dayalı talep ve çatışmaların yaygınlaşmasına, engellenemez bir yükseliş göstermesine ve çeşitli siyasi stratejilerin temel söylem ve eğilimini belirleyerek (Keyman, 2007: 110) kamusal ilginin odağına yerleşmesine zemin oluşturmuştur. Dolayısıyla, farklı temellerde ortaya çıkan kimlik talep ve çatışmalarına değinmeksizin yaşadığımız dünyayı anlamak, söz konusu talep ve çatışmalara kalıcı çözümler bulmadan da güvenli bir dünya düzeni ihtimalinden söz etmek olanaksız görünmektedir (Yaman, 2016: 730).

Özellikle günümüz Avrupa toplumlarının çok kültürlü ve kimlikli doğasının söz konusu gerilimleri artırma potansiyeli dikkate alındığında, dini ve etnik aidiyet bakımından hâkim toplum yapısından ayrılan kitlesel bir grup olarak Müslümanların özeldeyse Türklerin kimlikle ilişkili meselelerinin ele alınması önem arz etmektedir. Avrupa’daki Türklerin yaklaşık yetmiş yıl önce başlayan serüvenleri, süreç içinde yeni sosyo-kültürel boyutlarla eklenerek gelişen bir olgusallığa erişmiştir. Bu da söz konusu olguya yalnızca klasik göçmen sorunları pespektifinden bakmanın yetersiz kalacağını açık etmektedir (Çelik, 2008: 105,107). Zira aradan geçen zaman ve toplumsal tecrübeyle birlikte söz konusu kitlenin Avrupa’da yerleşikliği perçinlenen Euro-Türkler olarak bugün, içinde yaşadıkları ülkelerin toplumsal hayatlarında yadsınamayacak bir etki potansiyeline sahip oldukları anlaşılmaktadır.

Seküler bir yönetim anlayışının hâkim olduğu Avrupa toplumlarında,

BÖLÜM 6

DANİMARKA TÜRK TOPLUMUNDA CAMİ MERKEZLİ DİNDARLIK

Ahmet Onay

Giriş

Cami, İslam dininin sosyal hayatı ilgilendiren en temel unsurlarındandır. Cami hem Müslümanlar hem de gayrimüslimler/inanmayanlar için önemli bir sosyal gerçektir. Müslümanların geleneğinde, imam, cami ve cemaat birbirinden ayrı düşünülmemeyen bir üçlüdür. Medine Mescidi'nin kurulmasından sonra Müslümanların bireysel dinî meselelerini ve sosyal hayata dair hemen her şeylerini camide konuşup müzakere etmeye ve ona göre yaşantılarına yön vermeye başladıkları görülmektedir. O zamandan günümüze kadar İslam'ın ulaştığı her yerde dindarlığın, cami merkezli olarak şekillendiği, geliştiği ve devamlılık sağladığı söylenebilir.

Toplumsal hayatın akışı içinde yaşanan etkileşim sürecinde, fiziki görünürlüğüyle cami, dinde ve dindarlıkta devamlılığı sağlayan önemli bir unsurdur. İçinde yaşanan ortamın kendi şartlarında camide bir araya gelen imam ve cemaat ile şekillenen kendine özgü dindarlık biçimleri ortaya çıkmaktadır. Başta itikadi ana unsurlar olmak üzere temel hususlarda aynı olmakla birlikte, farklı ülkelerde ve farklı sosyal çevrelerde bulunan camilerdeki dindarlık biçimlerinde de farklılıklar görülmektedir. Fonksiyonları, kullanım biçimi ve cemaati için ifade ettiği anlam bakımından Türkiye'deki bir mahalle camisi ile Danimarka'da Müslümanların yaşadığı mahalledeki bir cami arasında farklılıklar vardır. Bu farklılık sadece cami, cemaat ve imamdan kaynaklanan bir farklılık değil ama aynı zamanda içinde bulunulan sosyal çevre ve etkileşim şekilleriyle de ilgili bir husustur (Wilson, 1982). Mesela, Danimarka'da (hatta tüm Batı Avrupa'da) cami denildiği zaman; cami derneği, cami lokali ve cami derneğine üyelik adeta Müslümanlığın bir göstergesi olacak kadar önemli sayılırken Türkiye'deki camiler için aynı şeyleri söylemek pek mümkün değildir.

Günümüzde özellikle Batı Avrupa ülkelerine işçi olarak göç eden Müslüman topluluklar arasında görülen ve "cami merkezli dindarlık" olarak adlandırdığımız bu dindarlık şeklinin kendine has ortamı, unsurları ve bireysel dindarlığa etkisi gibi hususları ele almak gerekir. Zira, Danimarka toplumunda "yabancılar" ve "islamofobi" gibi kavramlar altında Müslüman Türk toplumunun cami merkezli dinî hayatı veya cami cemaati dindarlığı Batılı pek

BÖLÜM 7

FRANSA'DA MÜSLÜMAN KADINLAR VE FEMİNİST HAREKETLER¹

Şirin Dilli ve Senem Gürkan

Giriş ve Teorik Çerçeve

Batı merkezli tarihsel feminist hareket, seksenli yıllarda İspanya gibi birçok Avrupa ülkesinde güçlenirken (Andújar, 2014; Nash, 2004), Fransa gibi diğer Avrupa ülkelerindeki yeni feminist akımlar hegemonyacı feminist teoriyi ve uygulamayı yeniden tanımlamaya başlamış ve tartışmaya açmıştır (Badran, 2010).

ABD'den ithal edilen siyahî feminizm ve post-kolonyal feminizm (Benelly & vd., 2006; Nash & vd., 2013), Avrupa toplumunda ezilmişlerin, yoksulların, dışlanmışların taleplerini dikkate alarak çevreden/marjlardan gelen ve yükselen alternatif feminist akımları temsil eden bir oluşum şeklinde karşımıza çıkmıştır. Söz konusu akımlar; «üçüncü dalga feminizm», «sömürgecilik sonrası feminizm» ve «post-modern feminizm» başlığı altında şekil almıştır.

Avrupa'nın ve Amerika'nın kendi içerisinde yükselen, Batı'nın sömürgeci geçmişi ile de yüzleşmesini talep eden bu alternatif feminist hareketler, ortak bir talebi paylaşmıştır: «Öteki», «azınlık», «göçmen», «Müslüman» ve/veya «yoksul» kadınlardan gelen taleplerin, Batılı, beyaz, laik ve orta sınıf merkezli değerler sisteminden azade olarak dikkate alınması (Mohanty, Russo & Torres, 1991).

İslâmî feminizm, siyasi feminizm ve post-kolonyal feminizmin ortaya atmış olduğu talepler çerçevesinde, Batı merkezli hegemonyacı feminizmin etno-merkezci ve sınıfçı vizyonunun sorgulanmasını açıkça talep etmiştir. Post-modern veya post-kolonyal feminist hareketler içerisinde kendine ifade alanı bulan bu hareket, Batı'nın karanlık sömürgeci geçmişinin neticesi olarak bugün Avrupa'da veya Amerika'da varlık gösteren göçmen kökenli Müslüman vatandaşların, temelde "ötekileştirilerek" marjinalleştirilmesine tepki göstermiştir. Bu sebeple İslâmî feminizm, «marjlardan» gelen post-kolonyal feminist akımlar içerisinde yerini almıştır.

¹ Bu makale daha önce yayınlamış olduğumuz "Avrupa'da Göç, Yoksulluk, Dışlanma ve İslâmî Feminizm" (*Turkish Studies*, 14(3), 1371-1390) adlı makalemizden yola çıkarak geliştirilmiştir.

BÖLÜM 8

GÖÇMEN RADİKALİZMİ VE GÖÇMEN NİHİLİZMİ ÜZERİNE

Ortadoğu'dan Türkiye'ye Göçler Üzerine Düşünceler

Mehmet Evkuran

Giriş

Hangi nedenle olursa olsun göç, sadece bir 'yer değiştirme' değildir. İnsanlar üzerinde derin ve kalıcı izler bırakır. Göç eden insan ve guruplar, dünyayı ve kendi değerlerini kökten bir yeniden gözden geçirmeye zorlanırlar. Bu radikal pozisyon, evdeki rahat ve huzurun bozulmasının bir sonucudur. Göç, eğer iç savaş gibi travmatik olaylardan kaynaklanıyorsa, değerlerin alt üst oluşuna da yol açabilir. Ya da tam karşıtı değer ve inançlara radikal dönüşlere de neden olabilir. Nihilizm ile radikalizm arasında bocalayan göçmen, bu sorunu aşmak için çeşitli yollar denemek durumundadır.

Bir şeyden kaçıp-kurtulmak ile bir şeye doğru koşmak arasındaki fark, göçmenin sığındığı ülkedeki davranışlarını belirler. İlkinde kimliği ve değerleri korumaya dair tutucu bir duruş; ikincisinde ise değişime açık sorgulayıcı bir ruh öne çıkar. Göçmen radikalizmi ile göçmen nihilizmi bu iki farklı pozisyonun dışavurumlarıdır.

Gönüllü göçlerde, insana hakim olan duygu, yeni ve farklı olanı soğukkanlılıkla karşılamak, onu anlamaya çalışmak ve hatta ona entegre olmaktır. Bu entegrasyonun hangi düzeyde gerçekleşeceği bireylerin eğitim seviyesine, kültürel esnekliğe, dayanışma ağlarının neresinde yer aldığına bağlı olarak değişkenlik gösterebilir. Kitlesel ve acı dolu zorunlu göçlerde ise, göçmenin duygu ve düşünce dünyası keskinleşmiştir. Ailelerin dağıldığı ve parçalandığı bir tabloda, nesilleri etkisi altına alan ebedî bir travmatik etkileşim oluşur.

Arap Baharı, Suriye'de çok farklı bir tabloya dönüştü. Öngörülerin aksine rejim yıkılmadı, uluslararası müttefikleri sayesinde ayakta kaldı ve halkına karşı savaş açtı. Bunun teo-politik sonuçları oldu ve uykudaki mezhep fay hatları kısa zamanda aktifleşti. İktidarı elinde bulunduran Şii-Nusayri zümre, kendi mezhebî sosyal tabanını etrafına topladı. Bu durum yaşanan siyasal sorunları, bir anda Şii-Sünnî çatışmasına dönüştürdü

BÖLÜM 9

GÖÇ OLGUSUNUN DİNSEL VE MEZHEPSEL KİMLİKLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Sıddık Korkmaz

Giriş

Göç olgusunun dinsel ve mezhepsel kimlikler üzerindeki etkileri ve bu etkilerin tarihsel örnekleri nelerdir? Buna ilaveten tarihsel bir realite olan göç olgusunun iyi tahlil edilebilmesi için ne gibi hususlar göz önünde bulundurulmalıdır? Bu olgunun insan üzerindeki etkisi din ve mezhep anlayışına yansımaları nasıl olmaktadır? şeklindeki sorular, cevaplarını arayacağımız hususlardandır.

Kavramsal olarak göç; “siyasal, toplumsal ya da ekonomik nedenlerle birey ya da toplulukların buldukları, oturdukları yerleşim yerini bırakarak başka bir mekana ya da başka bir ülkeye gitme eylemi” olarak tanımlanmaktadır.

Göç olgusu tarih boyunca insanlığın yüzleşmek zorunda kaldığı bir realitedir. Hayatta kalma, barınma, ihtiyaçlarını karşılayabilme, inançlarını yaşayabilme, tehlikeden uzaklaşma, güvenliğe erişme, ailesini, çocuklarını koruyabilme, neslini devam ettirme, hayat standartlarını yükseltme ya da başka sebepler yüzünden bir yerden başka yerlere intikaller sürekli yaşanmıştır. Çoğu zaman zorluk ve meşakkat içinde gerçekleşen yolculuklar hesapta olmayan sonuçlarla neticelenebilmektedir. Elde edilen neticenin olumsuz çıktıları olduğu gibi bazen de olumlu sonuçları olabilmektedir.

Hız. Peygamber’in kendisini tasdik etmeyen Mekkeli müşrikler tarafından yaşatılan baskı ve eziyetleri sonucu öz yurdunu terk etmek zorunda kaldığı hicret göçü, ilahi mesajı insanlara duyurma görevi olan peygamberlik görevini tamamlayabilmesi gibi olumlu bir sonuçla neticelenmiştir. Medine’de bulunduğu rahat ve güven dolu ortam, kendisine inananların oluşturduğu bir toplum oluşturma zaferi vermiştir. Yeni oluşan bu toplumda son ilahi din olan İslam ortadan kaldırılma tehlikesinden kurtulduğu gibi inananlar tarafından bir devlete dönüşme tecrübesini de yaşamıştır. Uzun süre boyunca Medinelilerin üstesinden gelemediği kabile savaşları şehre gelmiş olan muhacirlerin olumlu katkısı sebebiyle ortadan kalkmıştır. Toplum yeni bir heyecan ve dayanışma duygusu ile tanışmış, eski tortularından kurtulmuş ve dünya tarihine adını altın harflerle yazdırmıştır. Daha önceden sıradan bir badiye/çöl şehri olan Yesrib,

BÖLÜM 10

GÖÇÜN HALK İNANIŞLARI ÜZERİNE ETKİLERİ: ANADOLU ÖRNEĞİ

Özden Kanter Akbaş

Giriş

Anadolu gerek jeopolitik konumu itibarıyla gerekse topraklarının verimli olması sebebiyle her dönemde önemini korumuş topraklardır. Tarih boyunca birçok kültürün içinde yer bulduğu bu topraklar çeşitli dinî inanışlar için de önemli olmuş ve günümüzde de önemini korumaya devam edegelmiştir. Doğu kökenli din mensuplarının batıya yönelişleri esnasında bu dinî inanışların Anadolu'da yaşayan topluluklar arasında taraftar buldukları bilindiği gibi batı kaynaklı pagan inanışları için de bu toprakların kabul görülen bir yer olduğunu söyleyebiliriz. Çeşitli nedenlerle yapılan göçler ve Anadolu'ya yerleşimler neticesinde topluluklar arasında dinî ve kültürel etkileşimler kaçınılmaz olmuştur. Örneğin, kaynaklarda MÖ.3000 yıllarında yaşamış olan Sümerler ile ilgili arkeolojik ve yazınsal kaynaklarda onların, doğuda Hindistan'dan, kuzeyde Anadolu, Kafkaslar ve Orta Asya'nın batı bölgelerinden Akdeniz ve Mısır, Etiyopya'ya kadar uzanan topraklarla ticari ve kültürel ilişkileri olduğu bilinmektedir (Kramer, 2016: 374). Süreç içerisinde gerek toplumların dinî inanışlarının değişimi ve gerekse kendi inançlarını yaşarken insanların birbirleriyle olan iletişim ve etkileşimleri sebebiyle bir dinî inancın diğer dinî inançlara sahip olan insanlar üzerinde etkisi olmaktadır. Bu etkiler bazen direkt olabildiği gibi bazen de mevcut dinî inanç içinde form değiştirerek varlığını devam ettirmektedir. Anadolu inançlarının pagan topluluklar döneminden bugüne kadarki inançsal tarihî seyri incelendiğinde Sümerler gibi her alanda gelişmiş bir topluluğun Anadolu'da yaşayan toplumlar üzerinde de etkili olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda küreselleşme kavramının günümüz için değil eski dönemlerden itibaren varlığını sürdürdüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Bir topluluğun göç etmesi, mevcut kültürünü de göç ettiği topraklara taşıması anlamına gelmektedir. Bir topluluğun kültürünün başka bir bölgeye taşınması, farklı kültürel özelliklerin bir araya toplanması ile kültürel melezlik meydana getirmektedir. Bu durum, toplumların hem olumlu hem de olumsuz etkilenmelerine sebep olmaktadır. Aynı topraklarda yaşayan toplulukların benzer dinî inanç ve uygulamaları, bu toplulukları kültürel bağdaşıklık şeklinde genişleterek yeniden